

ЧАШАТА НА СОЛОМОН И НАЧАЛОТО НА БЪЛГАРСКАТА ПИСМЕНОСТ

Инна Димитрова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Статията анализира глава XIII от Пространното житие на Константин-Кирил Философ (ЖК), посветена на епизода за чашата на Соломон. Разглеждат се основните текстологични и историографски хипотези относно произхода на надписа върху чашата, неговите гръцки, латински и славянски паралели и възможността за самостоятелното му битие като поетичен или литургичен текст. Особено внимание се отделя на слабо изследваните числови елементи и тяхната възможна връзка с глаголическата числова система и христологичната символика. Предлага се интерпретация на числото 909 като криптографски запис на глаголица от еврейска (самарянска) числова основа и знак за Въплъщението и Божието царство. В заключение, се подчертават многопластовият характер на разказа и неговото значение в контекста на Житието

Ключови думи: Житие на Константин-Кирил; старобългарска писменост; глаголица; чаша на Соломон; еврейско писмо

ВЪВЕДЕНИЕ

Глава XIII от Пространното житие на Константин-Кирил Философ (ЖК), съдържаща разказа за чашата на Соломон (потиръ w(т) драгаго камене, Соломонѣ дѣла), е една от най-интересните в Житието. Макар и твърде кратък, разказът интригува не само заради въпросите, свързани с неговото съдържание и място в Житието, но и поради съществуването му като самостоятелно произведение в славянската, гръцката и латинската ръкописна традиция. Макар да е широко разпространено схващането, че по Житието трудно могат да се предложат нови интерпретации, именно този епизод опровергава подобна нагласа чрез постоянно изникващи нови находки и хипотези. В настоящата статия ще изложим някои от основните дискуссионни въпроси и ще предложим своя интерпретация на част от тях.

Текстът на разказа представя епизод от Пространното житие, в който бъдещият славянски първоучител разчита надпис върху скъпоценна Соломонова чаша, съхранявана в Константинополската катедрала „Света София“. Изписани с еврейски и самарянски букви, словата дълго време остават неразгадани за византийските учени. Благодарение на филологическите си познания върху старозаветните езици, придобити в предходната Хазарска мисия, Константин успешно разчита написания на чашата текст и вижда в него пророчество за идването на Христа. Едновременно с това той успява да разчете и посланието, съдържащо се в цитираното след текста число, и да изчисли според него точното време за настъпване на предсказаното в текста събитие.¹

Този полулегендарен разказ играе важна роля в агиографската композиция на Житието – той въвежда условно разделение между различните по характер и значение етапи от мисионерската дейност на философа – проповедническата дейност при други народи и апостолската мисия при славяните. Разказът съществува в няколко редакции в славянските ръкописи – освен кратката агиографска от Житието, той се среща и в разширен тълковен вариант в палейни текстове и сборници, в много от които разчитането на Соломоновия надпис не е свързано с името на Константин Философ.

МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Изследването си поставя за цел да очертае основния кръг въпроси, които се дискутират във връзка с изследването на глава XIII от ЖК, и като анализира определени аспекти от текста, да предложи нова формулировка на някои от поставените в предишни изследвания въпроси. Епизодът с чашата на Соломон в Пространното житие на Константин-Кирил Философ (глава XIII) е сред най-емблематичните примери за това как се пресичат филологията, теологията и средновековната символика. Поради това при изследването е необходимо да бъдат съчетани прилагането на сравнително-текстологичен анализ, на историко-културологичен подход и на теологична интерпретация, съответна на контекстуалния прочит на извора.

РЕЗУЛТАТИ

Текстологични и историографски въпроси

Още с най-ранната публикация на разказа за чашата на Соломон през 1894 г. (Petrov, 1894), руската предреволюционна школа в лицето на Евсеев, Тихонравов, Петров и Истрин до голяма степен очертава основния кръг от текстологични и историографски въпроси, свързани с творбата. Според Истрин това е оригинален славянски текст, представляващ агиографски топос, докато Евсеев е убеден, че кратката версия е южнославянски превод от гръцки оригинал. Тези две мнения и досега разделят славистите на два лагера по отношение на произхода на творбата.

Отделна група въпроси се отнася до тълковните варианти на текста, които се намират като самостоятелен разказ („Сказание о потире Соломона“), приложен към Пълната палея (Vodolazkin, 2000, р. 525), съдържаща „Словеса на светите пророци“ (ССП), както и до техните текстологични и лингвистични аспекти. Вниманието на учените е привлечено от несъответствията между различните тълковни преписи, като например употребената в тълковния текст полисемантична дума ГРАНЬ (стих; повърхност на скъпоценен камък). В някои текстове вместо ПОТИРЬ (чаша, тълкувана като пророчество и мъдрост на Соломон) стои КОМОРА (стая) / КЕЛИЯ келия (килия, съкровищница) / ЦЪРКВА цръкы (като символ на Светая светих); съчетанието ОТ ДРЕВА ИНОГО (тълкувано като символ на Христовия кръст) също има две значения (едно дърво / друго дърво) и пр. Тези колебания свидетелстват за сложна история на тълковния текст.

Нов етап в изследванията поставя откритието на И. Шевченко, който през 1966 г. намира в ръкопис от Кралската библиотека в Мадрид (Scorial. gr. Ψ.III.7) гръцки паралел на първите два стиха от надписа (Ševčenko, 1967). Това стимулира сравнителните анализи и води до хипотези за библейски произход на текста, за ритмизирания му характер и за преводните несъответствия между славянския и гръцкия текст. Особено значима е тезата на Р. Пикио (Pikio, 1993), че надписът се основава на два библейски цитата – Езек. 34:24 („Аз Господ ще им бъда Бог, и слугата ми Давид княз между тях“) и Исая 35:2 („те ще видят славата Господна“).

Според Р. Якобсон текстът има ритмизирана структура и е жанрово определен като евхаристиен тропар, епиграма или стих. Друг аспект от полемиката засяга лексикографските въпроси, които разглеждат (не)съответствието в превода между славянските *кѣнанъ* / гр. *kúrios* и *цѣсаръ* / гр. *архон* (Caraldo, 1994).

Допълнителен импулс дава съобщението на С. Темчин (Temchin, 2013) за наличие на разширена латинска версия в ранни ръкописи (IX–X век), което отваря въпроса за първоезика на надписа и за възможността той да е съществувал като самостоятелен текст, преди да стане част от ЖК.

Структура на разказа и език на първоначалния текст

В структурно отношение разказът (в своята кратка агиографска версия) може условно да се раздели на пет модула:

1. съобщение въведение – Философът се отдава на уединение и размисъл след успешното завършване на Хазарската мисия (при която, според сведението, е усвоил еврейски и самарянски);

2. разказ описание – дава информация за чашата: дело на цар Соломон; намира се в църквата „Света София“ в Константинопол; на нея има написано пророчество в стихове; единствен философът прочита надписа и го разтълкува;

3. текст на разчетения от Константин надпис, съдържащ пророчество за идването на Христа;

4. числов надпис;

5. тълкуване на числовия надпис с добавяне на нови елементи – числото 12 и връзка с царуването на Соломон.

Както много автори отбелязват, тези части като че ли не са възникнали едновременно, а по различен начин са стигнали до Житието. Намирането на гръцки и латински еквиваленти на една част от приведения по-горе разказ, а именно модул 3 (надписът върху чашата), кара много от тях да приемат историята в глава XIII от ЖК за късна интерполация (Balkarek, 2011). Анализът на текста в модул 3 и неговите варианти показват, че той има друг жанров характер, което предполага самостоятелна употреба като поетичен текст – евхаристиен тропар, епиграма върху свещен предмет, библейски цитат (при ритуално действие) и пр. Основен дебетен въпрос е дали надписът е съществувал реално, за което би могла да говори идентичността на текста на славянски, гръцки и латински. Тук възниква въпросът за езика на първоначалния надпис: дали

преводът е от еврейски>гръцки>славянски>латински, или еврейски >славянски>гръцки>латински? Аргументи съществуват в подкрепа и на двете твърдения (Lourié, 2017).

Въпросът за езика на първоначалния надпис остава открит. Според някои изследователи посочените в текста езици – еврейски и самарянски, на които е написано пророчеството, могат да се тълкуват и като различни писмени системи или криптографски знаци. Според Темчин т.нар. „Соломоново писмо“ напомня глаголическата графика и може да функционира като алюзия за темата за Премъдростта и самото начало на славянската писменост (Temchin, 2013).

Останалите части на историята (условно разделена от нас на 5 дяла) – 4) числовият надпис и 5) тълкуването на числовия надпис от Константин Философ, нямат еквивалент на друг език и затова се считат за създадени на славянска почва (тук също има дебат дали в източно-, или в южнославянска среда).

Тезата за южнославянски произход на разказа

Според М. Капалдо в основата на *stemma codicum* би могло да се предположи и моравско-панонски оригинал, създаден от самия Константин Философ. Както става ясно от генеалогията, предложена от италианския славист, разказът за чашата в славянските ръкописи съществува и извън ЖК в няколко разновидности: 1) кратка – тази в ЖК; 2) кратка тълковна – историята от ЖК с прибавено тълкуване към всеки стих; 3) разширена тълковна – разширено тълкуване на стиховете (единствено в славянски ръкописи) (Capaldo, 1994).

Съществуват и множество извадки от ЖК и историята за чашата в Тълковната палея, които са посочени от Ангелов, Куев и Кодов (Angelov et al, 1973). За да завършим списъка от варианти, трябва да споменем също и това, че разказът за чашата съществува и в ръкописи, без да се свързва с името на Константин Философ. Един такъв източник се явява Лаврентиевият сборник (среднобългарски паметник от 1348 г. (Zashev, 2015, р. 486), в който кратката тълковна версия не съдържа името на Константин Философ. Това добавя този сборник към източниците, които потвърждават теорията за самостоятелното възникване на разказа и неговата по-късна интерполация в ЖК.

Друго обяснение за появата на разказа в южнославянски сборници е представено от Водолазкин в неговите две статии (Vodolazkin, 2000; 2009), в които защитава възприетото и от други мнение (Turilov, Miklas, 1988) за наличие на обратно влияние от източното славянство към южното през XII–XIII век (първо древноруско влияние) и в края на XV – първата четвърт на XVIII век (второ древноруско влияние). Според руския учен историята за чашата в глава XIII на ЖК е била изначално създадена в източнославянска среда, а после пренесена на юг (в Лаврентиевия сборник, както и в ръкописите на Владислав Граматик от 1469 и 1479 г.). На това се противопоставя Т. Славова, която счита, че ЖК е сред източниците на палеяния съставител, тъй като текстовите извадки съвпадат до буквалност и са едно цяло със заобикалящия ги палеен текст. Изследователката приема, че те са принадлежали на най-ранния състав на Тълковната палея, която е компилирана в България (Slavova, 2002, р. 243).

Спорът за това дали произведението „Слова на Светите Пророци“ (ССП), в което се намира и историята за чашата, е съставено на руска почва, или е южнославянско, все още не е приключил. Голяма част от руските слависти поддържат мнението, че текстът на ССП е създаден в Русия, но както сами признават, обосноваването на неговата „антиюдейска“ насоченост при липсата на подобна конфликтна ситуация в историята на Рус в този случай е проблематично. Привеждат се множество косвени аргументи, които не доказват убедително тезата (като например необходимостта от полемичен опонент при създаване на апологетично произведение, който в идеалния теоретичен вариант се изобразява чрез евреите, които, както е прието в Средновековието, носят вина за смъртта на Христос).

Много по-аргументирано е становището на Капалдо, според когото тълковните версии са свързани както една с друга, така и с ЖК; т.е. те представят една и съща история. Той отхвърля мнението на Пикио за източнославянски произход на историята и посвещава цяла глава на връзката между употребената в стих 3 дума КНЯЗ и образа на ПИЛАТ, свързан с нея. Във връзка с това той прави наблюдението, че през IX век в столицата Константинопол съществува специален обряд, в който василевсът влиза в ролята на ПИЛАТ като положителен образ на човек, видял славата на Христа. По това Капалдо предполага, че връзката между КНЯЗ и ПИЛАТ от тълковната версия е създадена в България през IX век, и дори допуска, че произведението „Слова на Светите Пророци“ е творба на Константин Философ, създадена на гръцки език и преведена от Методий, който компилира двата текста – пророчеството от чашата и „Слова“ – и създава кратката тълковна версия, включена в Житието.

В подкрепа на тезата за южнославянски произход се явява и паралелното съществуване на гръцки и латински текстов вариант на модул 3 от IX–X век. Намереният латински текст съдържа един стих повече от гръцкия (т.е. целия модул 3) и добавя нова информация към полемиката, свързана със славянските думи КНЯЗ и ПИЛАТ, като въвежда еквивалента JUDEX – ПИЛАТ (съдия, съдник) (Lourié, 2017). При липсата на по-пълнен гръцки вариант това дава преглед на хипотезата за южнославянски оригинал на разказа.

Чашата като артефакт

Една друга обширна тема, свързана с историята за чашата на Соломон, е съществуването на чашата като артефакт и нейната връзка с подобни свещени реликви, като Светия Граал. В полза на съхранението на подобна утвар в църквата „Света София“ в Константинопол говори сведението на Прокопий Кесарийски за пренасянето на реликвите от Храма на Соломон в Йерусалим след неговото разрушаване при погрома над въстанието на Бар-Кохба в три посоки – Картаген, Рим и Константинопол (Lafrate, 2015, p. 35). Според Лафрате, която изследва въпроса за еврейските свещени реликви, една част от тях се появява и в Испания. Много изследователи считат за възможно епизодът от живота на Константин Философ да бъде разглеждан и в биографичен аспект (Cheshmedziev, 1999).

ДИСКУСИЯ

Както личи от изложените по-горе изследвания, най-слабо застъпен е интересът към онази част на разказа (модули 4 и 5), която липсва в гръцкия и латинския вариант. Тя включва цитирането на числото 909 и разтълкуването му в христологичен план като старозаветно пророчество за идването на Христа.

Еврейска числова система и еврейски азбучно-тълковен акростих

Ако приемем, че езикът на надписа върху чашата на Соломон е староеврейски или самарянский, то поради особеностите на еврейската буквено-числова система числовата част от надписа не би имала същия вид, както на гръцки или славянски. Както е известно, еврейската азбука се състои от 22 букви, които според йонийската (александрийската) буквено-числова система изобразяват едновременно звукова и числова единица. Исторически наследеният брой от 22 букви обаче не е достатъчен за пълноценното отразяване на десетичната бройна система, за която са необходими 27 единици (от 1 до 900). Затова в ранната епоха от възприемането на това правило (след II век пр.н.е.), числата след 400 в еврейската традиция се представят като сума от две или три числови единици (например 909 е сума от $400 + 400 + 100 + 9$, което се изразява чрез буквите тау + тау + коф + тет).

Поради това, че староеврейските (самаританските) буквени знаци имат буквени имена, чието значение е познато и тълкувано в христологичен аспект още от най-ранните християнски екзегети и отци на църквата, можем да предположим, че философът (който е изучил цялата гръцка и елинска мъдрост) познава еврейския тълковен акростих към библиейската книга Плач Йеремиев (таблица 1), който се намира в множество гръцки ръкописи. Още повече че ранният славянски граматически трактат „О Писменехъ“ изрично цитира част от този акростих като практика, която се заучава в училищата.² Според имената на буквите горното съставно еврейско число има следното значение: ТАУ (знак, знамение за избраните), КОФ (призоваване, освещаване), ТЕТ (добро). Ако първата буква ТАУ може да се разтълкува като символизираща Исаевото пророчество (Исаия 7:14) *„Затова сам Господ ще ви даде знамение: Ето, девица-та ще зачене и ще роди син, и ще го нарече Емануил“*, то втората буква Тау поради кръстообразната форма на старосемитския знак може да се възприеме като chrismos – знак за Христовия кръст и мисията по спасение на човечеството. Такава интерпретация на буквата има у Климент Александрийски.³ В допълнение към това значението на буквите КОФ (с числова стойност 100) и ТЕТ (числова стойност 9), според отците на църквата св. Йероним и Евсевий Кесарийски, е свързано с призоваване на избраните в църквата Христова, водени от Бога, който е Добро/Благо (таблица 1).

В контекста на Житието разказът за чашата на Соломон и тълкуването на числовия надпис има за цел да покаже дълбокото познаване от страна на Константин Философ както на еврейската писмена и числова система, така и на тълковната традиция, свързана с имената на еврейските букви. Затова можем да предположим с голяма вероятност, че това именно е контекстът, според кой-

то е разчетен и разтълкуван пророческият текст, намиращ се върху чашата на Соломон. Това дава отговор и на въпроса какъв е езикът на текстовия архетип.

Глаголически контекст в разказа

От друга страна, интерес представлява и начинът, по който числовият надпис е транслитериран в славянския текст. Ако текстът първоначално е записан на глаголица, както е основателно да се предположи (понеже според приетото мнение ЖК е създадено скоро след Успението на Кирил), то в записаното число може, на свой ред, да се търси криптографска употреба. Поради присъщата за глаголическата азбука смислова зависимост между звука, образа, името, числовата стойност и подредбата на буквените знаци средновековният читател възприема числото 909 (ЦЗ – ЦЗ) освен като число, и като фраза (образувана от имената и богословската символика на двете букви – Цы (900) – църква, царство, цар, Божие царство, Небесно царство и ЗЕМЛЯ (9) земя, пръст, плът Адамова), която би имала следния вид: „Божие царство на земята“. В числовата редица на глаголицата, подредена по енеади, ЗЕМЛЯ (9), ПОКОЙ (90) и Цы (900) оформят завършека на числовата редица на единици, десетици и стотици, като съдържат идеята за завършеност и съвършенство.

Освен в глаголическата тълковна схема, числото 9 може да бъде разтълкувано като свързано с идването на Спасителя и в контекста на новозаветната хронология, засягаща празниците Благовещение, Рождество и Обрезание (като символ на кръщението), между които има 9 месеца и 9 дни (инклузивно отброяване). В астрономически план двете събития – Благовещение и Рождество – са свързани с движението на слънцето и отбелязват дните на пролетното равенство и зимното слънцестоене, рамкиращи най-свещеното събитие от неподвижния литургичен календар – раждането на Божието Слово – Иисус. В богословски план трите празника са свързани с Името на Божия син (Иисус), съобщено от ангела при Неговото зачатие (Л 1:31: *и ето, ти ще заченеш в утробата, ще родиш Син и ще Го наречеш с името Иисус*), и дадено на отрока при неговото Обрезание (Л 2:21: *Като се изпълниха осем дена, за да бъде обрязан Младенецът, дадоха Му името Иисус, наречено от Ангела, преди да се зачене Той в утробата*). С Името на Бога се свързва и храмът, изграден от библейския цар Соломон (3Цар 5:5 5: *И ето, аз имам намерение да съградя дом на името на Господа, моя Бог*), чието строителство продължава 11 години и завършва, според съвременни изчисления, ок. 950 г. пр. н.е. (хронологията е приблизителна) (3Цар 6:38).

В този аспект може да се анализира и част 5 от разказа, в която философът изчислява времето за сбъждане на пророчеството. Както повечето автори отбелязват, изчислението на годината не дава резултат, който съвпада с управлението на цар Соломон (прибл. 970–931 г. пр.н.е.). Предполага се, че името на цар Соломон е добавено като агиографски топос при съставяне на Житието или е било част от самостоятелно възникнал разказ, който впоследствие става част от житийния текст (Capaldo, 1994). Начинът, по който се записва числото 909 с глаголически букви (Цы+Землѣ), добавя нова отпавна точка за изчисляване на

хронологията – годината 33 от н.е., когато е създадена Църквата Христова. Тогава първата година след построяването на Храма ще бъде 942 г. пр.н.е., която се пада в управлението на цар Соломон. Това разчитане се подкрепя и от една част от славянските преписи на разказа, в които изчисляването на годините е цитирано според раждането на Христовата църква (т.е. празника Петдесетница), а не според Рождество Христово (Angelov et al, 1973:117).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представеният по-горе анализ на числото 909 от разказа очерта неговата криптографска употреба в две писмени системи – староеврейска (самаританска) и глаголица, които имат сходни тълковни модели. Езикът на текстовия архетип вероятно е староеврейски, най-рано от II век пр.Хр. и съдейки по числовия еквивалент, славянският превод е направен от староеврейски.

Мястото на разказа в структурата на ЖК носи дълбок символичен характер – той служи като своеобразен „мост“ към по-късната легитимация на славянското писмо, което позволява не само прочит на библейския текст, но и неговото тълкуване чрез образа и свойствата на буквите.

БЕЛЕЖКИ

1. Съдържание на гл. 13 от ЖК (Киселков, 1923).

Философът отиде в Цариград. След като се яви пред царя, той отседна в църквата на Светите апостоли и заживя безмълвно, молейки се Богу.

В „Света София“ имаше чаша със скъп камък, Соломоново изделие. Върху нея с еврейски и самарянски букви бяха написани стихове, които никой не можеше нито да прочете, нито да разясни. Като взе чашата, философът ги прочете и разясни. Първият стих беше тъй: Чашо моя, чашо моя предсказвай, докато звездата (изгрее)! За питие бъди на Господа първенец, който бди нощя! – След него вторият: От друго дърво направена за вкушване Господне; с радост пий и се опий, и извикай: алилuia. – След него третият: Ето княза, и целият събор ще види неговата слава и цар Давид сред него. – А след него написано числото 909.

Като пресметна по-точно, Философът намери, че от 12-та година от Соломоновото царуване до рождението на Христа (има) 909 г. А това е пророчество за Христа.

2. Черноризец Храбър „За буквите“: Първата буква у евреите е „алеф“, което ще рече „учение“. Като се завежда отначало детето на училище, казва му се: „Учи се“ – това е алеф. (Христоматия по старобългарска литература, 1978, с. 99).

3. В своите „Стромати“ (Книга VI, глава 11) раннохристиянският богослов Климент Александрийски прави прочутото си тълкувание на числото 318 (броя на слугите на Авраам от Битие 14:14), като използва гръцката буквено-числова система (изопсефия). Той обяснява, че в числото 318 са закодирани знакът на Господ (кръстът) и името на Исус: „Казват прочее, че числото триста, изразено чрез буквата Тау, по своята форма е предобраз на Господния знак (кръста), а буквите Йота и Ета посочват Името на Спасителя“ („Стромати“, Книга VI, 11:84.1).

REFERENCES

- Balkarek, P. (2011). Some remarks on Solomon's chalice in *Vita Constantini. Palaeobulgarica*, 1, 34–49.
- Capaldo, M. (1994). Respect of the *Textus Traditus* or venture into conjecture. *Polata Knigopisnaja*, 25–26, 4–92.
- Cheshmezhiev, D. (1999). „Sofiya Premudrost Bozhiya” v Kirilo-Metodievskiya agiografski tsikal [“Sophia the Wisdom of God” in the Cyrillo-Methodian hagiographic cycle]. *Palaeobulgarica*, 1, 67–79. [Чешмеджиев, Д. (1999). „София Премъдрост Божия” в Кирило-Методиевския агиографски цикъл. *Palaeobulgarica*, 1, 67–79.]
- Kiselkov, V. (1923). *Panonskite legendi* [The Pannonian legends]. Prosveta. [Киселков, В. (1923). *Панонските легенди*. Просвета.]
- Kliment Ohridski. (1973). *Sabrani sachineniya* [Collected works] (Vol. 3; B. Angelov, K. Kuev, & H. Kodov, Eds.). BAN. [Климент Охридски. (1973). *Събрани съчинения* (Т. 3; Б. Ангелов, К. Куев, & Х. Кодов, съст.). БАН.]
- Lafrate, A. (2015). *The wandering throne of Solomon*. Brill.
- Lourié, B. (2017). Inscription on the chalice of Solomon: A new reading in the light of new textual and liturgical witnesses. *Scrinium*, 13, 170–198.
- Lurje, V. (1994). Chasha Solomona – chasha Ezdry [Solomon's chalice – Ezra's chalice]. *Slavyane i ikh sosedi*, 5, 9–25. [Лурье, В. (1994). Чаша Соломона – чаша Ездры. *Славяне и их соседи*, 5, 9–25.]
- Miklas, H. (1988). Kyrillomethodianisches und nachkyrillomethodianisches Erbe im ersten ostslavischen Einfluß auf die südslavische Literatur [Cyrillo-Methodian and post-Cyrillo-Methodian heritage in the first East Slavic influence on South Slavic literature]. In K. Trost, E. Völkl, & E. Wedel (Eds.), *Symposium Methodianum: Beiträge der Internationalen Tagung in Regensburg (17. bis 24. April 1985) zum Gedenken an den 1100. Todestag des heiligen Method* (Selecta Slavica 13, pp. 437–472).
- Petrov, A. (1894). *Apokrificheskoe prorochestvo tsarya Solomona o Khriste* [The apocryphal prophecy of King Solomon about Christ]. [Петров, А. (1894). *Апокрифическое пророчество царя Соломона о Христе*.]
- Picchio, R. (1993). *Pravoslavното slavyanstvo i starobalgarskata kulturna traditsiya* [Orthodox Slavdom and the Old Bulgarian cultural tradition]. Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”. [Пикио, Р. (1993). *Православното славянство и старобългарската културна традиция*. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.]
- Slavova, T. (2002). *Talkovната paleya v konteksta na starobalgarskata knizhnina* [The explanatory Paleia in the context of Old Bulgarian literature]. [Славова, Т. (2002). *Тълковната палея в контекста на старобългарската книжнина*.]
- Ševčenko, I. (1967). The Greek source of the inscription on Solomon's chalice in the *Vita Constantini*. In *To honour Roman Jakobson* (pp. 1806–1817). Mouton.
- Taube, M. (1987). Solomon's chalice, the Latin Scriptures and the Bogomils. *Slovo*, 161–169.

- Temchin, S. (2019–2020). Prostrannoe zhitie sv. Kirilla Filosofa: Solomonova chasha i glagolicheskoe pismo (gl. 13) [The long life of St. Cyril the Philosopher: Solomon's chalice and the Glagolitic script, chapter 13]. *Fragmenta Hellenoslavica*, 6, 229–245. [Темчин, С. (2019–2020). Пространное житие св. Кирилла Философа: Соломонова чаша и глаголическое письмо (гл. 13). *Fragmenta Hellenoslavica*, 6, 229–245.]
- Turilov, A. (n.d.). Drevnerusskie vliyaniya [Old Russian influences]. In *Pravoslavnnaya entsiklopediya*. Retrieved December 15, 2015, from <http://www.pravenc.ru> [Турилов, А. (б.д.). Древнерусские влияния. В *Православная энциклопедия*. Получено на 15 декабря 2015 г. от <http://www.pravenc.ru>]
- Vodolazkin, E. (2000). Prorochestvo Solomona i Tolkovaya paleya [The prophecy of Solomon and the explanatory Paleia]. *Trudy Otdela drevnerusskoy literatury*, 52, 518–529. [Водолазкин, Е. (2000). Пророчество Соломона и Толковая паля. *Труды Отдела древнерусской литературы*, 52, 518–529.]
- Vodolazkin, E. (2009). Kak sozdavalas polnaya khronograficheskaya paleya [How the complete chronographic Paleia was created]. *Trudy Otdela drevnerusskoy literatury*, 60, 327–353. [Водолазкин, Е. (2009). Как создавалась полная хронографическая паля. *Труды Отдела древнерусской литературы*, 60, 327–353.]
- Zashev, E. (2015). *Lavrentiy's miscellany*. BAS.

SOLOMON'S CHALICE AND THE ORIGIN OF BULGARIAN LETTERS

Abstract: The article analyzes chapter 13 of *Vita Constantiti*, dedicated to the episode of the Cup of Solomon. The main textological and historiographic hypotheses regarding the origin of the inscription on the cup, its Greek, Latin and Slavic parallels and the possibility of its independent existence as a poetic or liturgical text are examined. Particular attention is paid to the poorly studied numerical elements and their possible connection with the Glagolitic numerical system and Christological symbolism. An interpretation of the number 909 is proposed as a Glagolitic cryptographic record based on a Hebrew (Samaritan) numerical base and as a sign of the Incarnation and the Kingdom of God. In conclusion, the multilayered nature of the narrative and its significance in the context of the *Vita* are emphasized.

Keywords: *Vita Constantiti*; OCS tradition; Glagolitic script; Solomon's chalice; Hebrew script

Inna Dimitrova, PhD

ORCID 0000-0002-8480-7965

WoS PGT-8364-2026

University of Library Studies and Information Technologies

Sofia, Bulgaria

E-mail: i.dimitrova@unibit.bg

Таблица 1
ΕβρΕйски азбучно-тълковен акростих:
грЪкски текст, Codex Marchalianus; старобЪлгарски текст, РНБ,
ф. 173, рЪк. 89; латински текст (Sancti Hieronymi Epistola Ad Paulam De
Alphabeto Hebraico Psalmi CXVIII)

		Cod.Vat.2125		РНБ ф.173 №89		HIERONYMUS, epis.XXX	
1	κ	ΑΛΦΑ /ΑΛΦ	ματαίωσις ἢ τελείωσις	АЛѣ (sic!)	ѡбу чєніє иги окачєніє	ALEPH	Doctrina
2	Ϟ	ΒΗΘ	οἰκοῦσα ἐν αὐτῷ	ВѢТ	домѡ в нѣмь	BETH	Domus
3	λ	ΓΙΜΛ	πλήρωσις ἀνώτερον	ГѢМЕЛ	окачєніє бѣшьню' му	GEMEL	Plenitudo
4	τ	ΔΕΛΘ	Δέλτοι ὕψηλότεροι	ДЕЛТ	книгѣ ѡѣшьш-	DELETH	Tabularum
5	π	Η	Αὐτή	И ГП	/...../	HE	Ista
6	ι	ΟΥΑΥ	Ἐν αὐτῷ	/...../	/...../	VAU	Et
7	†	ΖΑΙ	Ζῆ	ЗАИ	живѣ єсть	ZAI	Haec
8	π	ΗΘ	Ζῶν	ИТ	жив- и	HETH	Vita
9	Ϸ	ΤΗΘ	Καλόν	ТИТ	добро	TET	Bonum
10	ι	ΙΩΘ	Ἀρχή	ИЮТ	ѡбращєніє	IOD	Principium
11	Ϟ	ΧΑΦ	Ὁμως	ХАТ	ѡбачє	CAPH	Manus
12	ל	ΛΑΒΔ	Μάθε	ЛАВД	ѣчи о-	LAMED	Disciplinae (sive) cordis
13	מ	ΜΗΜ	Ἐπ'αὐτὸ αὐτοῦ	/...../	/...../	MEM	Ex ipsis
14	נ	ΝΟΥΝ	Αἰών	НУ НЪ	ѡѣкъ	NUN	Sempiternum
15	מ	ΣΑΜΧ	Βοήθεια	САМХ	помощь	SAMECH	Adjutorium
16	ע	ΑΙΝ	Πηγὴ, ἡ ὄρασις, ἡ ὀφθαλμὸς	АИНИ	источникъ /...../	AIN	Fons (sive) oculus
17	פ	ΦΗ	Στόμα	ФИ	у ста	PHE	Os
18	צ	ΣΑΔΗ	δικαιοσύνη	САДИ	правда	SADE	Iustitia
19	ק	ΚΩΦ	Κλῆσις, ἀγιασμός	КѢѢ	званіє ѡсѡущєніє	COPH	Vocatio
20	ר	ΡΗΣ	Ὁρατὸς, ἀρχηγὸς, ἡ κεφαλὴ	/...../	/...../	RES	Capitis
21	ש	ΣΕΝ	ὁδόντες	СЕН	зу би	SEN	Dentium
22	ת	ΤΑΥ	Σημεῖον, ἡ κλῆσις	ТАѢ	знамєніє избрєніа	THAU	Signa